

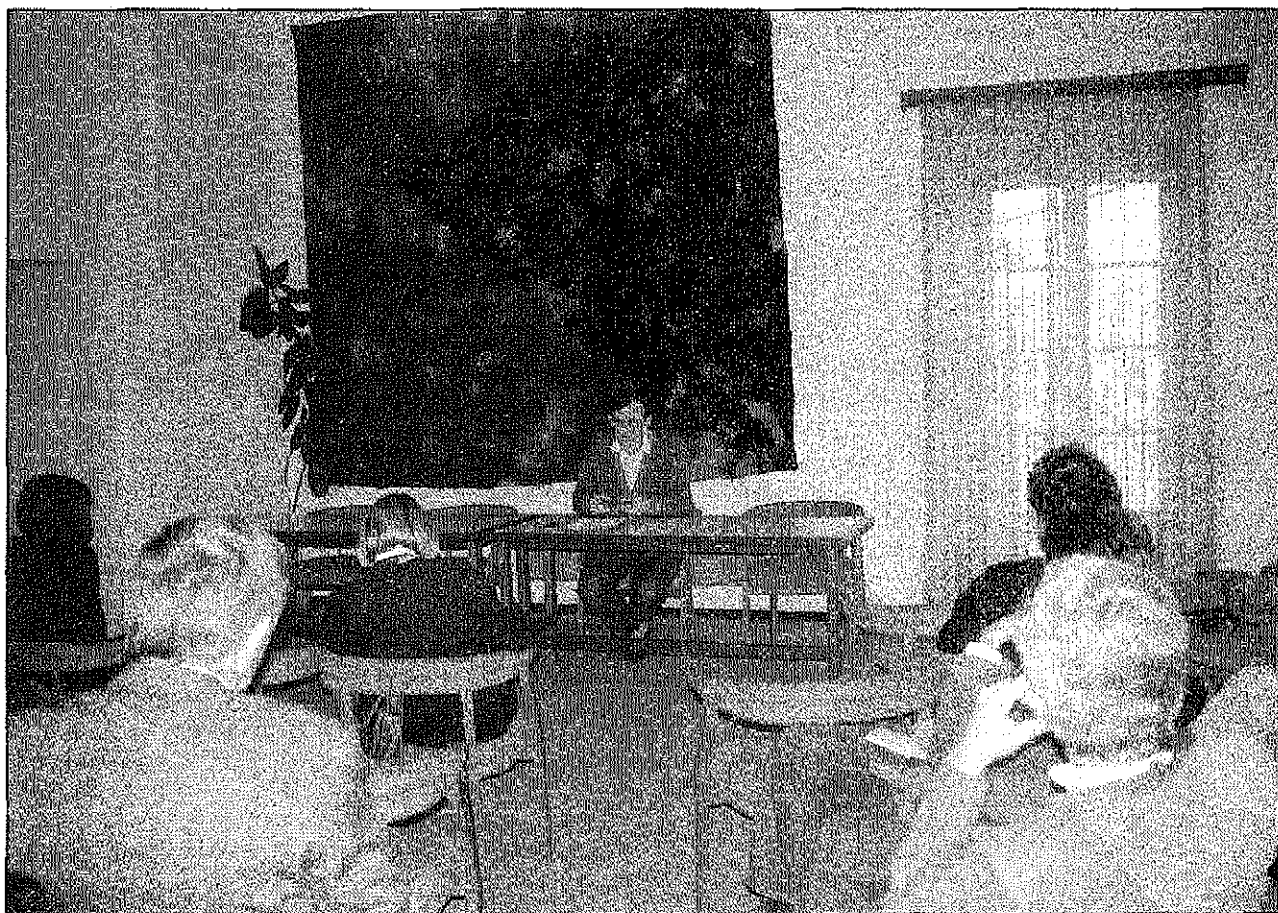
In memoriam - Pavel Stranj
(4. 8. 1946 - 18. 9. 1994) Trst

Pavel Stranj ni bil le raziskovalec manjšinske družbene problematike Slovencev v Italiji, publicist in družbeni delavec, temveč od samega začetka eden od pobudnikov in organizatorjev mladinskih raziskovalnih taborov, ki se vrstijo od leta 1981 dalje. V okviru svojega raziskovalnega dela se je poglobljal v šolsko, prostorsko in demografsko problematiko uokvirjeno v zgodovinske in geografske temelje. Kot mentor na mladinskih raziskovalnih taborih je prvi dosledno uvedel uporabo računalnika in posebnih računalniških programov. Osnova raziskovalne dejavnosti mu ni bilo le zbiranje podatkov v arhivih, temveč tudi delo na terenu. S strokovnim, a ne akademskim pristopom, se je znal približati mladim, jih angažirati ter jim dati občutek, da odkrivajo nove smernice v analizi teritorija, ki ga naseljujejo.

Najino poznanstvo, ki je kasneje preraslo v pravo

prijateljstvo, se je začelo na hodnikih slovenskega liceja v Trstu. Okrepilo se je v taborniških vrstah, ki so me prevzele, njega pa le oplazile, ter v burnem študentskem gibanju, ki ga je prevzelo, mene pa le oplazilo. Tako sem se znašel v vodstvu taborniške organizacije RMV, medtem ko je Pavel Stranj odigral vodilno vlogo v mladinskem političnem gibanju, ki si je nadelo ime *Matija Gubec*. Vmes je bila še skupna z okužba raziskovalnim delom, saj sva kot dijaka in kasneje študenta sodelovala z Odsekom za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu. Dokončno sva skupaj zrasla, ko sva civilno služila vojaški rok v italijanski vojski.

Sledil je vzporeden študij sodobne zgodovine na univerzi v Trstu ter kasnejša zaposlitev v strukturah Slovencev v Italiji. Pavel Stranj se je kmalu po nastanku Slovenskega raziskovalnega instituta v Trstu leta 1974 vključil v njegove vrste in tam odigral ob Karlu Šiško-
 viču glavno vlogo, v vlogi raziskovalca in organizatorja, saj je bil tajnik instituta v letih 1975-1985.

Slika s predavanja, ki sta ga organizirala Geografsko društvo Primorje iz Kopra in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko maja 1991 v prostorih Osrednje knjižnice Srečka Vilharja v Kopru.

Iz tega okvira je izšel intelektualni nemir Pavla Stranja. Že zelo zgodaj je opozoril nase in se kasneje neposredno uveljavil ne samo v slovenskem in italijanskem prostoru, temveč tudi v evropskem. Že zelo zgodaj je opozoril na svoje globoko poznavanje problematike in najavil delo o manjšinski tematiki, ki mu je dala mnogo zadoščenj. Uveljavil se je kot eden najboljših poznavalcev in izvedencev za ta vprašanja v Evropi.

Tak uspeh je lahko Pavel Stranj dosegel z neutrudnim delom skozi dolgo vrsto let. Prva njegova javna objava se pojavi na straneh Primorskega dnevnika v Trstu v letu 1961. Že kot dijak je znal opozoriti nase tudi skozi razne prispevke v dijaškem listu *Literarne vaje*, večkrat pod psevdonimom Rok. Širšo javnost je opozoril s tehničnimi reportažami s poti, ki jih je v zadnjih letnikih liceja opravil po Evropi in Palestini. Posebno zaznavna je bila njegova izkušnja prav v Palestini, kjer je tudi živel in delal v *kibucu*. V naslednjih letih je postal pravi specialist za palestinsko-izraelsko vprašanje oziroma za Srednji vzhod, če lahko uporabim angleško terminologijo. To njegovo podrobno spoznavanje problematike je rodilo nešteto člankov in predavanj. V zamisli je bila tudi knjiga o omenjeni temi.

Pavel Stranj je bil publicist v pravem pomenu besede, saj je res plodno urejeval in pisal. Spomniti velja, da je bil med pobudniki dvojezične revije *Ponterosso - Rusimost*, ki je izhajala v letih 1979-1980. V letih 1980-1985 je objavil 150 člankov v rubriki *Žarišča napetosti*, ki je izhajala na straneh Primorskega dnevnika. V letu 1988 je na straneh istega dnevnika izšel cikel *Manjšinski mozaik*, ki je bil namenjen manjšinam v Evropi. Od leta 1968 dalje je bil pisec zgodovinskih člankov v vsakoletnem almanahu Jadranski koledar. Od leta 1979 dalje je spremljal vsako leto življenje slovenskih šol v Italiji v razpravah z naslovom *Slovensko šolstvo v Italiji*. Prav tako je bila zaznavna njegova prisotnost na valovih Radia Trst A v sklopu italijanske državne mreže RAI. Sodeloval je v nešteti radijskih in televizijskih oddajah kot urednik in strokovnjak.

V svojih raziskavah je poglobljal predvsem šolsko, prostorsko, demografsko in zgodovinsko problematiko. Njegovo široko znanje pa je slonelo tudi na izredno bogati kulturni podlagi. Že njegova diplomatska naloga je nakazovala smer, v katero je kasneje vložil mnogo truda. Naloga *Osnovne šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem 1945-1980* je bila večletni program njegovega raziskovalnega dela, saj je prav v šoli evidentiral enega izmed pokazateljev zdravja oziroma ne-lagodja narodne skupnosti. Njegovo življenjsko delo pa je ponazarjeno v knjigi *La Comunità sommersa. Sloveni in Italia dalla A alla Z*. Omenjeno delo, ki je do sedaj izšlo v dveh italijanskih in eni angleški izdaji, je temeljni poizkus kako v knjižni obliki prikazati slovensko narodno skupnost v Furlaniji-Juljski krajini od Kanalske doline, preko Režije in Benečije, do Coriške in Tržaške pokrajine. Knjiga je celovit prikaz skupnosti, ki na tem

prostoru dinamično živi.

Stranjevo raziskovalno pot bi nedvomno zaokrožil doktorat na univerzi v Ljubljani. Delo je bilo v bistvu dokončano, saj je bila doktorska disertacija že oddana. Kruta usoda mu je preprečila ta cilj.

Med Slovenci v Italiji se pravi intelektualci in raziskovalci obenem nujno uveljavljajo tudi v širšem družbenem merilu. Temu pravilu se ni izognil niti Pavel Stranj, ki je svojo vsestransko vlogo odigral tudi na tem področju. Predolgo bi bilo naštevanje vsega, zato se bom omejil le na nekatere poteze, ki dajejo dodatne dimenzije liku Pavla Stranja. Vidna je bila njegova vloga v celi vrsti odborov znotraj Slovenske kulturno-gospodarske zveze, krovne organizacije Slovencev v Italiji, v Slovenskem deželnem zavodu za poklicno izobraževanje (predsednik v letih 1979-1981), v vodstvu Dijaške matice, pri Skladu Sergija Tončiča, pri založniškem svetu Založništva tržaškega tiska, v Skupini 85 - Gruppo 85 (združenje za slovenske in italijanske kulturnike v Trstu), v Društvu mladih raziskovalcev iz Trsta in Gorice (med ustanovitelji). Izven krogov slovenske narodne skupnosti v Italiji velja poudariti njegovo članstvo pri Zgodovinskem društvu Slovenije in pri Slovenski matici.

Milan Pahor

In memoriam - Bogo Grafenauer.

Naslednje leto, to je 16. 3. 1996, bi akademik, profesor, doktor Bogo Grafenauer praznoval svojo osemdesetletnico. Kot obstaja v zgodovini nekega naroda rdeča nit pomembnih dogodkov, ki označujejo njegovo pot z izrednimi dogodki, tako velja tudi za ljudi. Nekateri posamezniki so mejniki nacionalnega razvoja naroda pri njegovem zorenju in uveljavljanju v nelahki in neelementarni evropski zgodovini.

To ugotovitev lahko opravičim predvsem z impozantnim pedagoškim delom profesorja Grafenauerja, ki je v večdesetletnem univerzitetnem oplojevanju deset in stotin slovenskih študentov zgodovine iz vseh koncev domovine in zamejstva, zbudil v njih veliko zanimanje za slovensko nacionalno zgodovino, ki so ga nato že kot profesorji lahko ponesli med študirajočo mladino. Nedvomno je profesor Bogo Grafenauer s Franom Zwitterjem, Ferdinom Gestrinom, Milkom Kosom, Vasilijem Melikom, Jankom Pleterskim, Metodom Mikuzem in drugimi uglednimi slovenskimi zgodovinarji sestavljal tisto izredno skupino strokovnjakov, katerim bi si skoraj upali dati naziv ljubljanska zgodovinska šola.

Bogo Grafenauer je bil tista organska povezava med starejšo in mlajšo generacijo zgodovinarjev, ki je daleč